

گزارشی از یک نشست تخصصی؛ تأملی بر مسئولیت حرفه‌ای جامعه پزشکی در شرایط امروز

این یادداشت به قلم دکتر محمدباقر صابری زفرقندی روانپزشک و عضو پیوسته فرهنگستان علوم پزشکی کشور در پی برگزاری یکصد و پانزدهمین نشست مجمع عمومی فرهنگستان علوم پزشکی در تاریخ ۲۱ خرداد ۱۴۰۵ نگاشته شده و بیانگر مشاهدات، برداشتها و تأملات شخصی نگارنده از مباحث مطرح شده در این نشست است که با هم می‌خوانیم

پنجشنبه ۲۱ خرداد ۱۴۰۵، جلسه مجمع عمومی فرهنگستان علوم پزشکی با حضور اکثریت اعضا که جمعی از مسئولان پیشین و فعلی، صاحب‌نظران حوزه سلامت و استادان باسابقه دانشگاهی هستند، با هدف بررسی برخی موضوعات مهم و راهبردی حوزه سلامت برگزار شد. این نشست فصلی که به دلیل شرایط ناشی از جنگ تحمیلی رمضان با تأخیر برگزار شده بود، برخلاف انتظار و بدون اطلاع قبلی، با حضور رئیس‌جمهور محترم، دکتر مسعود پزشکیان، به عنوان عضو پیوسته فرهنگستان همراه شد. دکتر پزشکیان در تمام جلسات پیشین نیز از جمله اعضای بودند که علی‌رغم مشغله فراوان ریاست جمهوری، فعالانه در نشست‌های مجمع شرکت می‌کردند، اما با اقتضانات وضعیت جنگی و ملاحظات امنیتی این روزهای کشور، کمتر کسی و شاید حتی ریاست محترم فرهنگستان انتظار حضور ایشان را در جلسه داشت. رئیس‌جمهور از آغاز تا نزدیک پایان نشست با دقت، حوصله و تمرکز در مباحث مشارکت داشتند. ضمن آنکه از سلامت و توفیق ایشان شاکر خداوند بودیم، آنچه در نگاه نخست جلب توجه می‌کرد نشانه‌هایی از تلاش‌های بی‌وقفه و شبانه‌روزی و سنگینی مسئولیت‌های این روزها در سیمای ایشان بود؛ نشانه‌هایی که دغدغه‌های فراوان و حساسیت شرایط را به خوبی نمایان می‌ساخت. با این حال، خستگی ظاهری هیچ‌گاه از میزان توجه و اشراف ایشان بر موضوعات مورد بحث نکاست. با صبری مثال‌زدنی به سخنان حاضران گوش سپردند و دیدگاه‌های مختلف را با تأمل و سعه صدر مورد بررسی قرار دادند. با این همه، بیان ایشان از صلابت فکری، استواری شخصیت و ایمان عمیق به اهداف و آرمان‌های مورد اعتقادشان حکایت داشت. سخنانشان در عین برخورداری از استدلال و منطق، آمیخته با روحیه‌ای امیدوار، مسئولانه و آینده‌نگر بود؛ ویژگی‌هایی که برای یک مدیر ارشد در هنگامه دفاع از تمامیت ارضی کشور و صیانت از ارزش‌ها و باورهای مردم ضرورتی انکارناپذیر به شمار می‌آید. نکته جالب توجه دیگر، فضای صمیمی حاکم بر جلسه بود. ریاست محترم فرهنگستان، جناب استاد دکتر مرندي، در خلال گفت‌وگوها گاه با لحنی آمیخته به مزاح، نکاتی را خطاب به رئیس‌جمهور مطرح می‌کردند؛ از جمله آنکه فرمودند: «ما را حلال کنید، شاید این آخرین دیدار ما باشد» و یا هنگام تعارف آب، با شوخی گفتند: «بہتر است قبل از شهادت تشنه نباشید». همچنین در پایان جلسه، رئیس‌جمهور نیز با خنده اظهار داشتند: «من زودتر بروم تا شماها زنده بمانید» که موجب خنده حاضران شد. این جملات هرچند در ظاهر طنزآمیز بودند، اما در بطن خود حامل مفاهیمی عمیق از روحیه ایثار، فداکاری، مسئولیت‌پذیری و آمادگی برای انجام تکلیف در هر شرایطی بودند. اشاراتی که نشان می‌داد مرگ در راه انجام وظیفه و دفاع از ارزش‌ها برای آنان نه مایه هراس، بلکه حقیقتی پذیرفته‌شده در برابر عظمت اهداف متعالی است. ویژگی برجسته دیگر این حضور، فروتنی و بی‌تکلفی دکتر پزشکیان بود؛ خصیصه‌ای که به آن شناخته شده‌اند. ایشان علی‌رغم جایگاه عالی اجرایی و مسئولیت‌های گسترده‌ای که بر عهده دارند، در تمام مدت جلسه رفتاری سرشار از احترام نسبت به استادان و پیشکسوتان حاضر داشتند. گویی هیچ‌گاه از یاد نبرده بودند که در میان حاضران، استادانی حضور دارند که روزگاری آموزگاران او بوده‌اند و چه‌بسا از منظر علمی، تجربی و مدیریتی، شایستگی‌های کم‌نظیری برای تصدی مسئولیت‌های عالی داشته باشند. همین نگاه، رفتار ایشان را از هرگونه خودبرتربینی و تکلف دور ساخته و بر احترام متقابل و تکریم اهل علم استوار کرده بود. برداشت دیگر از این حضور صمیمانه و کم‌تکلف، علاقه و دلبستگی عمیق ایشان به محافل علمی و دانشگاهی است. با وجود جایگاه ممتاز مدیریتی، گستردگی تجربیات اجرایی و توانمندی‌های کم‌نظیری که در مقایسه با سال‌های گذشته ابعاد وسیع‌تری یافته است، همچنان حضور در جمع اهل علم را بر بسیاری از محافل دیگر ترجیح می‌دهند. به نظر می‌رسد این ترجیح نه از سر مصلحت‌اندیشی یا تشریفات مرسوم سیاسی، بلکه برخاسته از اعتقادی ریشه‌دار به جایگاه دانش، خرد جمعی و نقش بی‌بدیل اندیشه در پیشرفت جامعه است. اصرار متواضعانه ایشان بر شرکت در نشست‌های علمی، شنیدن دیدگاه‌های متفاوت و بهره‌گیری از ظرفیت استادان و پژوهشگران نشان می‌دهد که هرچه بر دامنه تجربه و مسئولیت‌هایشان افزوده شده، بر تواضع علمی و روحیه یادگیری آنان نیز افزوده شده است. این ویژگی ارزشمند، در روزگاری که مسئولیت‌های اجرایی گاه فاصله‌ای میان مدیران و مراکز علمی ایجاد می

کند، جلوه‌ای کم‌ظنیر و الهام‌بخش به شمار می‌آید. در مجموع، حضور ایشان در این نشست، افزون بر غنای علمی و اجرایی جلسه، تصویری روشن از پیوند میان دانش، مسئولیت‌پذیری، فروتنی، ایمان، استقامت و روحیه ایثار را در ذهن هر انسان منصفی برجای گذاشت؛ تصویری که بی‌تردید برای شرکت‌کنندگان تجربه‌ای ماندگار، آموزنده و الهام‌بخش خواهد بود. دکتر پزشکیان به عنوان عضو فرهنگستان، چند پیشنهاد مهم نیز مطرح کردند. از میان نکات و دیدگاه‌های ارائه‌شده، یکی از مهم‌ترین و تأمل‌برانگیزترین توصیه‌های ایشان خطاب به حاضران، ضرورت ایفای نقش فعال نخبگان و صاحبان اندیشه در شرایط حساس کنونی بود. ایشان با اشاره به پیچیدگی‌های شرایط موجود، بر این باور بودند که در عرصه‌ای که ابعاد مختلف آن به نوعی میدان رویارویی اراده‌ها و روایت‌هاست، نباید صرفاً منتظر دستورات حاکمیتی، ابلاغ‌های رسمی، بخشنامه‌ها یا برخوردهای قهری برای اصلاح روندها بود. به اعتقاد ایشان، مسئولیت اجتماعی و حرفه‌ای فعالان نظام سلامت اقتضا می‌کند که اندیشمندان، دانشگاهیان و فعالان صنفی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و تخصصی خود، در قالب انجمن‌های علمی، تشکل‌های حرفه‌ای و مجامع تخصصی، به تبیین مسائل، روشن‌گری و اقناع همکاران و بدنه کارشناسی بپردازند. ایشان تأکید داشتند که بسیاری از تحولات پایدار، از جمله در موضوع تجویز منطقی دارو، نه از مسیر اجبار و دستور، بلکه از رهگذر آگاهی‌بخشی، گفت‌وگوی علمی و شکل‌گیری فهم مشترک در میان نخبگان و کنشگران اجتماعی حاصل می‌شود. با ذکر این مقدمه، مايلم در پایان چند نکته را به عنوان برداشت شخصی و توصیه‌ای دوستانه با همکاران ارجمند در میان بگذارم؛ نکاتی که شاید بتواند در تحقق دغدغه‌های به‌حق فرهنگستان علوم پزشکی و ریاست محترم جمهوری مفید واقع شود. همکاران عزیز، به‌ویژه روانپزشکان ارجمند؛ واقعیت آن است که امروز در شرایطی قرار داریم که مؤلفه‌های آن در قالب فشارهای اقتصادی، محدودیت‌های ناشی از شرایط جنگی و ضرورت مدیریت بهینه منابع کشور نمود یافته است. در چنین وضعیتی، حفظ آرامش جامعه، تأمین نیازهای اساسی مردم و صیانت از سرمایه اجتماعی نظام سلامت اهمیتی دوچندان پیدا می‌کند. ما پزشکان علاوه بر مسئولیت درمان بیماری، وظیفه مهم دیگری نیز بر عهده داریم و آن مدیریت انتظارات، کاهش نگرانی‌ها و تقویت امید و اعتماد در میان درمان‌جویان است. از این رو شایسته است تا حد امکان از هر اقدامی که خواسته یا ناخواسته به نارضایتی عمومی، اضطراب بیماران یا ایجاد احساس بن‌بست در مسیر درمان منجر می‌شود، پرهیز کنیم. یکی از مصادیق مهم این موضوع، نحوه تجویز داروهای است. همه همکاران گرامی مستحضرد که اجرای سیاست ژنریک و تأکید بر تجویز داروهای در دسترس، الزاماً به معنای محرومیت درمانی یا کاهش کیفیت خدمات نیست؛ بلکه در بسیاری از موارد رویکردی عقلانی برای مصرف بهینه منابع، توزیع عادلانه امکانات و تضمین تداوم خدمت‌رسانی به همه بیماران است. تجویز داروهایی که تهیه آنها دشوار است یا در شرایط فعلی دسترسی به آنها با مشقت و محدودیت همراه است، ممکن است ناخواسته موجب شکل‌گیری یا تشدید نوعی خطای شناختی در درمان‌جویان شود؛ به این معنا که بیمار و خانواده او، نجات و بهبودی خود را صرفاً در گرو دریافت همان داروی خاص بدانند و در صورت عدم دسترسی به آن، احساس ناامیدی، محرومیت یا بی‌عدالتی پیدا کنند. این وضعیت نه تنها کمکی به فرآیند درمان نمی‌کند، بلکه می‌تواند موجی از اضطراب، نارضایتی و بی‌اعتمادی را در سطح جامعه ایجاد کند. امروز بیش از هر زمان دیگری به سخن‌نویسی مسئولانه، مدیریت علمی منابع، گفت‌وگوی صادقانه با بیماران و خانواده‌های آنان و توجه به مقتضیات و شرایط کشور نیازمندیم. بی‌تردید حفظ رضایت اعتماد مردم، سرمایه‌ای است که در روزهای دشوار می‌تواند به اندازه بسیاری از امکانات مادی در موفقیت نظام سلامت نقش‌آفرین باشد. از سوی دیگر، انجمن‌های علمی نیز می‌توانند در این زمینه نقش مؤثری ایفا کنند. در این میان، انجمن علمی روانپزشکان ایران با نظارت علمی بر فرآیند تجویز داروها، ارائه بازخوردهای به‌موقع، ترویج راهنماهای بالینی مبتنی بر شواهد و تقویت گفت‌وگو حرفه‌ای در میان همکاران، می‌تواند سهم قابل توجهی در مدیریت بهینه منابع و استمرار ارائه خدمات به بیماران، به‌ویژه اقشار کم‌برخوردار، داشته باشد. این مهم، در کنار تجویز و مصرف بهینه داروها، فرصت ارزشمندی را نیز برای به‌رهمندی بیشتر درمان‌جویان از خدمات روان‌شناختی و سایر مداخلات غیردارویی فراهم می‌کند؛ رویکردی که می‌تواند ضمن ارتقای کیفیت درمان، به پایداری و اثربخشی بیشتر خدمات سلامت روان نیز کمک کند. امید است با همدلی، مسئولیت‌پذیری، پایبندی به اخلاق حرفه‌ای و بهره‌گیری از ظرفیت‌های

علمی و تخصصی جامعه پزشکی، بتوانیم در مسیر خدمت به مردم، حفظ سرمایه اجتماعی نظام سلامت و عبور موفق از شرایط دشوار کنونی، نقش مؤثرتری ایفا کنیم

